

MORMÂNTUL HALLSTATTIAN DE LA BATOȘ, JUD. MUREȘ¹

Inventarul mormântului de la Batoș, jud. Mureș², care urmează să fie prezentat în continuare, este cunoscut de multă vreme în literatura de specialitate³, însă, nu a fost niciodată ilustrat în întregime. Mormântul a fost descoperit, probabil, în 1923⁴ sau cu puțin timp înainte, în plantația de viță de vie de la „*Neue Halde*” și dăruit de către Albert Klemens Muzeului Brukenthal din Sibiu. Alte informații legate de împrejurările descoperirii nu s-au păstrat. Inventarul constă dintr-un vas ceramic de dimensiuni mari, două vârfuri de lance din fier și 60 de vârfuri de săgeată din bronz. În 1995, în Muzeul Brukenthal, Sibiu, au putut fi înregistrate vasul ceramic și 37 de vârfuri de săgeată; restul inventarului (23 vârfuri de săgeată și două vârfuri de lance) par să se fi fost rătăcit sau pierdut.

A. Vasul (fig. 1, A) este bitronconic, cu gât înalt, corp larg, bine delimitat; gura vasului, răsfrântă către exterior, lipsește. La marginea de sus a gâtului se află trei caneluri înguste, orizontale, în vreme ce baza gâtului este marcată de o canelură orizontală. Imediat sub aceasta, pe diametrul maxim al corpului, sunt dispuse în cruce patru grupuri de ornamente, fiecare constând din următoarea succesiune: două caneluri / o nervură / patru caneluri / o nervură / patru caneluri / o nervură / două caneluri, toate dispuse pe verticală și paralele. Sub fiecare dintre aceste ornamente, la partea inferioară a vasului, se află câte o proeminență-apucătoare. Vasul este lucrat din pastă fină amestecată cu nisip, de culoare neagră la exterior și brun deschis în interior, cu suprafața lustruită. Fundul vasului are un diametru de 17 cm iar înălțimea păstrată este de 41 cm. Nr. inv. actual A 3717 (nr. inv. inițial 10228).

B.1. Vârf de lance (fig. 1, B1) cu lama lungă și îngustă, fără nervură mediană, cu tub lung, rotund, de înmănușare, rupt la bază. Executată din fier. Lungimea păstrată 32,7 cm. Nr. inv. A 3711 (nr. inv. inițial 10222).

B.2. Vârf de lance (fig. 1, B2) cu lamă lungă și îngustă, fără nervură mediană, cu tub lung, rotund, de înmănușare, rupt la bază. Executată din fier. Lungimea păstrată 40,6 cm. Nr. inv. A 3711 (nr. inv. inițial 10222).

C.1. Vârf de săgeată (fig. 1, C1) cu tub rotund de înmănușare. Lama cu două aripioare

este ușor profilată și are pe fiecare latură a tubului câte un șanț care se încheie în unghi drept. Vârful lamei este fațetat. Executat din bronz. Lungime 2,8 cm, greutate 2,50 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.2. Vârf de săgeată (fig. 1, C 2) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,9 cm, greutate 2,65 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.3. Vârf de săgeată (fig. 1, C 3) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 2,65 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.4. Vârf de săgeată (fig. 1, C4) cu tub rotund de înmănușare. Lama cu două aripioare este ușor profilată și are pe fiecare latură a tubului câte un șanț care se încheie în unghi drept. Vârful nu este fațetat. Lungime 2,6 cm, greutate 2,40 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.5. Vârf de săgeată (fig. 1, C 5) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 2,65 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.6. Vârf de săgeată (fig. 1, C 6) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,7 cm, greutate 2,30 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.7. Vârf de săgeată (fig. 1, C 7) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,9 cm, greutate 2,85 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.8. Vârf de săgeată cu trei muchii (fig. 1, C8), cu baza arcuită și gaură de înmănușare rotundă. Cele trei laturi sunt netede, pe una din ele aflându-se o greșeală de turnare. Lungime 2,7 cm, greutate 2,20 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.9. Vârf de săgeată cu trei muchii (fig. 1, C9), cu baza arcuită și gaură de înmănușare rotundă. Cele trei laturi sunt netede. Lungime 2,7 cm, greutate 2,30 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.10. Vârf de săgeată cu trei muchii (fig. 1, C10), cu tub de înmănușare scurt. Cele trei laturi sunt netede. Lungime 2,9 cm, greutate 3,50 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.11. Vârf de săgeată cu trei muchii (fig. 1, C11), cu baza dreaptă. Deasupra bazei, pe fiecare latură, se află două canale care formează un tub scurt, încorporat, de înmănușare. Cele trei laturi sunt netede. Lungime 2,4 cm, greutate 2,60 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.12. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C12), cu baza dreaptă; cele trei aripioare se mențin până la vârf. Tubul de înmănușare merge până către vârf și are o greșeală de turnare. Lungime 1,9 cm, greutate 1,75 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.13. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C13), cu baza dreaptă; cele trei aripioare se mențin până la vârf. Gaura de înmănușare are o lungime de 1,1 cm și o mică greșeală de turnare la capăt. Lungime 3,1 cm, greutate 3,20 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.14. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C14), cu baza dreaptă; cele trei aripioare se mențin până la vârf. Gaura de înmănușare merge până către vârf. Lungime 3,1 cm, greutate 2,50 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.15. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C15) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,6 cm, greutate 2,10 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.16. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C16) de același tip ca cel anterior. La bază are o mică greșeală de turnare. Lungime 2,3 cm, greutate 2,15 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.17. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C17) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 2,6 cm, greutate 2,30 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.18. Vârf de săgeată cu trei aripioare (fig. 1, C18) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 2,5 cm, greutate 2,80 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.19. Vârf de săgeată (fig. 1, C19) cu vârf masiv, cu trei muchii și trei aripioare care merg până la bază. Trecerea de la aripioare la tub este unghiulară. Lungime 2,7 cm, greutate 2,95 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.20. Vârf de săgeată (fig. 1, C20) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 3,1 cm, greutate 3,10 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.21. Vârf de săgeată (fig. 1, C21) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 3,0 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.22. Vârf de săgeată (fig. 1, C22) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,7 cm, greutate 2,85 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.23. Vârf de săgeată (fig. 1, C23) de același tip ca cel anterior. Lungime 3,0 cm, greutate 3,10 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.24. Vârf de săgeată (fig. 1, C24) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 2,4 cm, greutate 2,55 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.25. Vârf de săgeată (fig. 1, C25) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 3,10 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.26. Vârf de săgeată (fig. 1, C26) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare, a cărei lungime depășește aripioarele. Lungime 3,0 cm, greutate 3,0 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.27. Vârf de săgeată (fig. 1, C27) de același tip ca cel anterior. Lungimea găurii de înmănușare nu depășește lungimea aripioarelor. Lungime 2,7 cm, greutate 2,55 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.28. Vârf de săgeată (fig. 1, C28) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,6 cm, greutate 2,80 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.29. Vârf de săgeată (fig. 1, C29) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,9 cm, greutate 3,60 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.30. Vârf de săgeată (fig. 1, C30) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 2,6 cm, greutate 3,0 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.31. Vârf de săgeată (fig. 1, C31) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală mică de turnare la bază. Lungime 2,7 cm, greutate 2,75 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.32. Vârf de săgeată (fig. 1, C32) de același tip ca cel anterior. Are o greșeală de turnare la gaura de înmănușare. Lungime 2,8 cm, greutate 2,80 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.33. Vârf de săgeată (fig. 1, C33) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,5 cm, greutate 2,60 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.34. Vârf de săgeată (fig. 1, C34) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 3,05 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.35. Vârf de săgeată (fig. 1, C35) de același tip ca cel anterior. Lungime 2,8 cm, greutate 2,95 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.36. Vârf de săgeată (fig. 1, C36) de același tip ca cel anterior. Lungimea găurii de înmănușare depășește ușor lungimea aripioarelor. Lungime 2,5 cm, greutate 2,20 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.37. Vârf de săgeată (fig. 1, C37) de același tip ca cel anterior. Lungimea găurii de înmănușare nu depășește lungimea aripioarelor. Lungime 2,5 cm, greutate 2,45 g. Nr. inv. A 3710 (nr. inv. inițial 10221).

C.38-60. Cele 23 de vârfuri de săgeată rămase nu au putut fi găsite. Potrivit descrierii din inventare, este vorba de două exemplare care aparțin seriei C.1-7, trei de tip C.12-18 și 18 exemplare care sunt apropiate ca forma tipului C.19-37.

N. Vlăsău⁵ și V. Vasiliev⁶ datează mormântul în intervalul cuprins între sfârșitul sec. 6 și sec. 5 î.Chr. și îl socotesc ca fiind scitic.

Vasul de la Batoș nu are analogii exacte în România. Vase mari, decorate cu caneluri, sunt mai degrabă rare în inventarele funerare din Hallstatt-ul târziu transilvănean⁷. Analog pare să fie un vas din mormântul nr. 6 de la Budești-Fănațe⁸, decorat cu cinci caneluri înguste, orizontale, dispuse pe gât. Pe umăr poartă ghirlande formate din nervuri agățate de mici proemințe orientate în sus. Pe partea inferioară a vasului sunt dispuse în cruce patru proemințe orientate în jos; în expresia sa generală, vasul de la Budești-Fănațe este mai svelt decât cel de la Batoș, care prin „opulența” și prin forma gâtului amintește de vasele timpurii hallstattiene⁹. La această vreme poate fi găsit și ornamentul din nervuri combinate cu caneluri verticale¹⁰. Analogiile citate, însă, se situează cronologic mult înaintea complexului de la Batoș¹¹.

Vârfurile de lance din fier din mormintele hallstattiene târzii au fost deja analizate de către V. Vasiliev¹²; li se mai poate adăuga exemplarul din mormântul 6 de la Budești-Fănațe¹³. V. Vasiliev le consideră ca fiind un indicator în datarea târzie a complexului¹⁴.

Vârfurile de săgeată scitice au fost pentru prima dată împărțite tipologic de către P. Rau¹⁵. De la această analiză pornește tipologia A. Meljukova¹⁶, până astăzi cea mai importantă și cel mai frecvent utilizată. Potrivit acesteia, vârfurile de săgeată C.1-7 aparțin grupei I (cu două aripioare), tipul 5, varianta 2 și se datează în sec. 7-6 î.Chr¹⁷. Cele din seria C.8-11 aparțin grupei III (cu trei muchii) și se împart după cum urmează: C.10 – tipul 2, varianta 5, datat în sec. 6-5 î.Chr¹⁸; C.11 – tipul 6, varianta 4, iar C.8-9 – tipul 7, varianta 7, toate dateate în sec. 4-3 î.Chr¹⁹. Pieseile cu trei aripioare (C.12-37) aparțin grupei a II-a după Meljukova. Reprezentate sunt variante ale tipului 5 (C.12-18), dateate de Meljukova în sec. 6-5 î.Chr.²⁰ iar cele mai numeroase aparțin tipului 9 (C.19-37), care este plasat cronologic în sec. 6-5 î.Chr.²¹.

Vârfurile de săgeată „scitice” descoperite în Europa au fost recent analizate și ordonate de către H. Eckhardt²², datarea propusă de el

urmând, în mare, pe cea propusă de Meljukova și Hančar. Exemplarele de la Batoș din grupul C.1-7 sunt apropiate de tipul 6 („Endja” și „Žabotin”)²³, nu sunt însă identice cu nici una din variantele descrise, astfel că împărțirea A. Meljukova permite o atribuire mai fină; tipul 6 este datat de către H. Eckhardt în sec. 7-6 î.Chr., ca de altfel și de către A. Meljukova. Pieseile cu trei muchii C.8-11 pot fi atribuite variantei B a tipului de bază 10, care desemnează o producție de masă datată în sec. 4-3 î.Chr.²⁴, și acestea mai detaliat ordonate tipologic de către A. Meljukova și la fel plasate cronologic. Printre vârfurile de săgeată din grupul C.12-18 sunt exemplare din varianta A (masive) și B (svelte) a tipului de bază 9 după H. Eckhardt²⁵ care se datează (și de către A. Meljukova) între sec. 5 î.Chr. și limita dintre sec. 4 și 3 î.Chr. Varianta cel mai puternic reprezentată în mormântul de la Batoș (C.19-37) poate fi subsumată tipului de bază 8 al lui H. Eckhardt²⁶ și se datează, cum remarcă și A. Meljukova, în sec. 6-5 î.Chr. Se poate remarcă asocierea, în același complex, a exemplarelor timpurii, cu două aripioare, cu piese târzii, cu trei aripioare sau cu trei muchii. Diversitatea formelor se poate explica eventual prin utilizarea în scopuri diverse, clare prin „specializarea” vârfurilor de săgeată, dincolo de evoluția cronologică frecvent discutată. Datarea mormântului se bazează pe cronologia tipului de vârfuri de săgeată cel mai frecvent reprezentat în inventar, chiar dacă acestea nu sunt, în general, un indicator cronologic foarte exact. Mormântul de la Batoș se datează, așa cum au propus și N. Vlăsău²⁷ și V. Vasiliev²⁸, cel mai probabil, în sec. 6-5 î.Chr.

Deși eșantionul cuprins în mormântul de la Batoș nu este foarte larg și nici pe deplin reprezentativ, poate introduce un alt aspect în discuție, și anume evoluția formei vârfurilor de săgeată în funcție de tehnica de luptă și armamentul vremii. H. Eckhardt vede explicația schimbării formei vârfurilor de săgeată (prin adăugarea unui al treilea tăiș) în necesitatea de a spori puterea de pătrundere a săgeților prin armură²⁹. Efectul este obținut și prin ridicarea ușoară a greutateii vârfurilor de săgeată³⁰. Această tendință poate fi observată chiar la o serie scurtă cum este cea din mormântul de la Batoș (fig. 2, D).

Folosim această ocazie pentru a face corectarea și completarea unei alte descoperiri mai vechi de la Batoș. Este vorba de o brătară de bronz cu capetele suprapuse (fig. 2, E), prelu-

ată de către Muzeul Brukenthal, Sibiu, în 1894 și înregistrată atunci sub numărul de inventar 12021 (astăzi A 4714). Piesa a fost publicată de către V. Vasiliev³¹, care consideră că decorul „constă din patru cerculețe incizate cu câte un punct la mijloc”. Descrierea este incompletă –

cerculețele sunt încadrate de linii în zigzag, și incorectă – decorul este punctat și nu incizat. Diametrul exterior al inelului este de 7,0-7,4 cm, grosimea este de 0,5-0,7 cm iar greutatea 48,45 g.

Note

1. Documentarea pentru publicarea următoarelor descoperiri s-a făcut în cadrul bursei Feodor-Lynen oferită de către Fundația Alexander von Humboldt, căreia îi mulțumim încă o dată pentru sprijinul acordat. Traducerea textului și ilustrația au fost făcute de către R. Boroffka, căreia îi mulțumim.
2. Fostul raion Reghin, Regiunea Autonomă Maghiară. În timpul administrației maghiare: Bátos, Kolozs megye, tekei járás. Numele german al localității este Botsch.
3. Este menționat de către HOREDȚ 1944, 109 nota. 54; VASILIEV 1966, 411 nota 1; VASILIEV 1980, 142 nr. 8.1; VLASSA 1960, 552-553, fig. 2, a ilustrat doar o parte a inventarului. În 1964 a fost descoperit un alt mormânt hallstattian târziu în raza satului Batoș, publicat de către V. Vasiliev în 1966.
4. N. Vlassa și V. Vasiliev notează anul 1924; însă în caietele de inventar ale Muzeului Brukenthal, Sibiu, primirea obiectelor este menționată pentru anul 1923. Piesele au intrat în colecție sub nr. 264/1924 și au fost inventariate sub numerele: 10221 (astăzi A 3710) vârfurile de săgeată; 10222 (astăzi A 3711) vârfurile de lance; 10228 (astăzi A 3717) vasul.
5. VLASSA 1960, 554.
6. VASILIEV 1966, 420.
7. Vezi VASILIEV 1980, pl. 7, 2.4; MARINESCU 1984, fig. 3, 1; 5, 1.
8. MARINESCU 1984, fig. 5.1.
9. Ca, de exemplu, cele de la Teleac: VASILIEV și alții 1991, fig. 29,2; 30, 1.11; 32,5.7-9.
10. VASILIEV și alții 1991, fig. 30, 1.11.
11. Problema ceramicii „scitice” din Transilvania este în continuare nerezolvată. Multe forme ale culturilor locale sunt legate de cele ale perioadei timpurii a Hallstatt-ului și, mai degrabă, piesele de metal indică o relație către est. Fără a nega caracterul scitic al descoperirilor din Transilvania, atragem atenția asupra altui aspect. Atât piesele de metal (vezi LANG 1976) cât și ceramica grupului Ferigile-Bârsești își găsesc bune analogii în repertoriul scitic din zona nord-pontică. Această legătură a fost recent exprimată de către G. Smirnova (1997; 1999), care compară străchinile canelate și vasele mari scitice timpurii cu cele din grupul Ferigile. Se adaugă ceștile, uneori canelate, cu toartă cu buton sau proeminență de la Ferigile (VULPE 1967, pl. 4-5) care se pot trage din faza Žabotin (MELJUKOVA 1989, pl. 8, 21-28) sau din grupul scitic de pe malul drept al Niprului (MELJUKOVA 1989, pl. 20, 1-4). Alte elemente de comparație, de la Bel'sk, au fost publicate deja de către Šramko (ŠRAMKO 1975; vezi și ROLLE u.a. 1991 cu lit.). Recent au intrat în circulație în literatura de specialitate și descoperirile de la Motroninskoe gorodiște (BESSENOV u.a. 2001, pl. 42-44), între care menționăm străchini și vase de dimensiuni mari, cu analogii în grupul Ferigile-Bârsești. Caracterul scitic al pieselor de metal și al ceramicii Ferigile-Bârsești este chiar mai evident decât cel al descoperirilor „scitice” din Transilvania. Întrebarea care se poate pune este care dintre cele două grupuri – Ciunbrud sau Ferigile-Bârsești – este mai „scitic” și care mai „tracic” (în măsura în care se insistă pe o determinare etnică pe baza informației arheologice existente).
12. VASILIEV 1980, 91 și urm.
13. MARINESCU 1984, fig. 5,8.
14. VASILIEV 1980, 92.
15. RAU 1929.
16. MELJUKOVA 1964. Vezi și PETRENKO 1967; HANČAR 1972 și, recent, GALANINA 1997, 104 și urm. (lb. rusă) 107 și urm. (lb. germană).
17. MELJUKOVA 1964, 18, 28 fig. 1.
18. MELJUKOVA 1964, 23, 28 fig. 1; HANČAR 1972, tabelul 1.
19. MELJUKOVA 1964, 23 și urm., 28 fig. 1; HANČAR 1972, tabelul 1.
20. MELJUKOVA 1964, 21, observă, însă, că acest tip este prezent în aproape toate complexele cu piese cu trei arpioare și persistă până în sec. 3 î.Chr.
21. MELJUKOVA 1964, 21 și urm., 28 fig. 1; HANČAR 1972, tabelul 1.
22. ECKHARDT 1996, 31 și urm; pt. literat. mai veche vezi KLEEMANN 1954; MERCER 1970.
23. ECKHARDT 1996, 33. Pt. tipul Žabotin vezi și ILLINS`KA 1973.
24. ECKHARDT 1996, 36.
25. ECKHARDT 1996, 35.
26. ECKHARDT 1996, 34 și urm.
27. VLASSA 1960, 554.
28. VASILIEV 1966, 420.
29. ECKHARDT 1996, 32, fără a-l cita pe KLEEMANN 1954, care discută această relație.
30. Creșterea greutății nu este menționată de către ECKHARDT 1996, a fost, însă, observată deja de către KLEEMANN 1954, 104-105.
31. VASILIEV 1966, 418 nr. 2a, fig. 5, 6.

Bibliografie

- BESSONOVA U.A. 2001**
S. S. BESSONOVA, S. A. SKORYJ, *Motroninskoe gorodišče skifskoj epochi (po materialam raskopok 1988-1996 gg.)*, Kiev, Krakov, 2001.
- ECKHARDT 1996**
HOLGER ECKHARDT, *Pfeil und Bogen. Eine archäologisch-technologische Untersuchung zu urnenfelder- und hallstattzeitlichen Befunden*. În: *Internationale Archäologie* 21, Espelkamp, 1996.
- HANČAR 1972**
ANNA HANČAR, *Die Bogenwaffe der Skythen* (Aus dem Nachlaß F. Hančars, Universität Wien 1938-1968). În: *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 102, 1972, S. 3-25, Taf. 1-5, Tabelle 1.
- HOREDȚ 1944**
KURT HOREDȚ, *Die vorgeschichtliche und römische Abteilung des Baron Brukenthalischen Museums*. În: *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum* 9-10, 1944, 94-113.
- ILLINS'KA 1973**
V. A. ILLINS'KA, *Bronzovi nakonečniki stril tak zvanogo žabotins'kogo i novočerkas'kogo tipiv*. În: *Archeologija* 12, Kiev, 1973, S. 13-26.
- KLEEMANN 1954**
OTTO KLEEMANN, *Die dreiflügeligen Pfeilspitzen in Frankreich. Studie zur Verbreitung und historischen Aussage der bronzenen Pfeilspitzen*. În: *Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz, Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse* 1954, Nr. 4, Wiesbaden, 1954.
- LANG 1976**
AMEI LANG, *Zur Chronologie frühskythischer Funde im Karpatenbecken und an der unteren Donau*. În: *Actes du IIe Congrès International de Thracologie* (Bucarest, 4-10 septembre 1976) Vol. I. *Histoire et archéologie*, București, 1980, 229-233.
- MARINESCU 1984**
GEORGE MARINESCU, *Die jüngere Hallstattzeit in Nordost-siebenbürgen*. În: *Dacia N.S.* 28, 1984, 47-83.
- MELJUKOVA 1964**
A. I. MELJUKOVA, *Voruženie skifov*. În: *Archeologija SSSR. Svod Archeologičeskich Istočnikov* D1-4, Moskva, 1964.
- MELJUKOVA 1989**
A. I. MELJUKOVA (ed.), *Stepni evropejskoj časti SSSR v skifosarmatskoe vremja*, Moskva, 1989.
- MERCER 1970**
ROGER J. MERCER, *Metal arrow-heads in the European Bronze and Early Iron Ages*. În: *Proceedings of the Prehistoric Society* 36, 1970, S. 171-213.
- PETRENKO 1967**
V. G. PETRENKO, *Pravobere'e srednego Pridneprov'ja v V-III vv. do n.e.* În: *Archeologija SSSR. Svod Archeologičeskich Istočnikov* D1-4, Moskva, 1967.
- RAU 1929**
P. RAU, *Die Gräber der frühen Eisenzeit im unteren Wolgabgebiet*, Pokrowsk, 1929.
- ROLLE U.A. 1991**
RENATE ROLLE, VJAČESLAV JU. MURZIN, BORIS A. ŠRAMKO, *Das Burgwallsystem von Bel'sk (Ukraine). Eine frühe stadrtartige Anlage im skythischen Landesinnern*. În: *Hamburger Beiträge zur Archäologie* 18, 1991 (Beiträge zur Archäologie im nördlichen Schwarzmeerraum, 1996, 57-84, pl. 1-4).
- SMIRNOVA 1997**
GALINA SMIRNOVA, *Skythische kannelierte Keramik im Waldsteppengebiet des nördlichen Pontus und ihre Beziehungen zum hallstattzeitlichen Donau-Karpaten-Raum*. În: *Χρνοσ* Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. *Festschrift für Bernhard Hänsel* (Hrsg. Cornelia Becker, Marie-Luise Dunkelmann, Carola Metzner-Nebelsick, Heidi Peter-Röcher, Manfred Roeder, Biba Teržan). *Internationale Archäologie. Studia honoraria* 1, Espelkamp, 1997, S. 627-636.
- SMIRNOVA 1999**
G. I. SMIRNOVA, *Ešče raz o seroj kružal'noj keramike iz ranneskifskich pamjatnikov Srednego Podnestrov'ja*. În: *Archeologičeskij Sbornik* 34, 1999, S. 44-57.
- ŠRAMKO 1975**
B. A. ŠRAMKO, *Nekotorye itogi raskopok bel'skogo gorodišča i gelono-budinskaja problema*. În: *Sovetskaja Archeologija* no. 1, 1975, 65-85.
- VASILIEV 1966**
VALENTIN VASILIEV, *Un nou mormânt scitic descoperit la Batoș (Observații pe marginea datării antichităților scitice din Transilvania)*. În: *Acta Musei Napocensis* 3, 1966, 411-420.
- VASILIEV 1980**
VALENTIN VASILIEV, *Sciții agatârși pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980.
- VASILIEV U.A. 1991**
VALENTIN VASILIEV, IOAN ALDEA, HORIA CIUGUDEAN, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice: Așezarea fortificată de la Teleac*, Cluj-Napoca, 1991.
- VLAŠSA 1960**
NICOLAE VLAŠSA, *Două noi morminte scitice din Transilvania*. În: *Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani*, București, 1960, 551-555.
- VULPE 1967**
ALEXANDRU VULPE, *Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*. În: *Biblioteca de Arheologie* 11, București, 1967.

Abstract

The Hallstatt grave from Batoș, Mureș county

In this article, some older finds from Batoș, Mureș county, are published. They belong to a grave discovered around 1923 or a little earlier in the vineyard "Neue Halde" and was donated to the Brukenthal Museum, Sibiu. The exact context is not known. The inventory consists of a pottery vessel, two iron lance-heads and 60 bronze arrow-heads. In 1995, only the vessel and 37 of the arrow-heads could be documented in the Brukenthal Museum, Sibiu, the rest not being identifiable or lost.

The vessel does not have exact parallels in Romania and does not help in dating the complex. The two lance-heads were considered as indicators of a late date by V. Vasiliev. The 37 preserved arrow-heads belong to various types (two-winged, three-winged, three-edged) and have been ordered according to the typological evolution of A. Meljukova. They date the grave to the 6.-5. Cent. B.C., as had already been done in the previous partial publications (N. Vlăsa and V. Vasiliev). Although the series from Batoș is small, a connection between weight and typological evolution can be followed (fig. 2, D). The pre-sence of several types of arrow-heads in the same complex raises the question of whether they had specialised and well defined uses.

The inventory of the grave from Batoș does not allow a clear ethnic attribution of the buried individual (scythian, thracian etc.), it may, however, be remarked, that the Late Hallstatt graves from Transsylvania generally do not bear such a strong scythian impression as those of the Ferigile-Bârsești group.

The bronze bracelet was also discovered in Batoș, in 1894, and was published by V. Vasiliev. We take this occasion to correct and complete the description of V. Vasiliev: the decoration is not incised but punched and the mentioned circles are framed by short zig-zags.

РЕЗЮМЕ

Гальштатское погребение из Батош, уезд Муреш

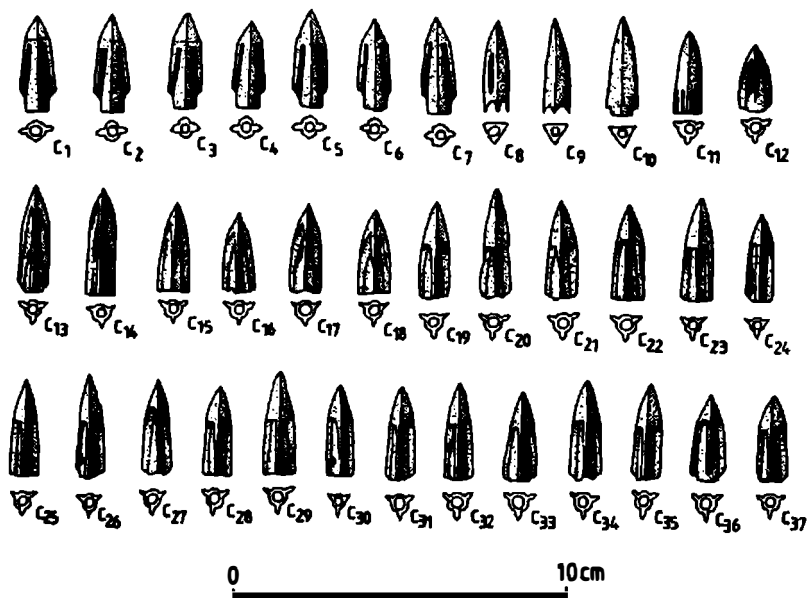
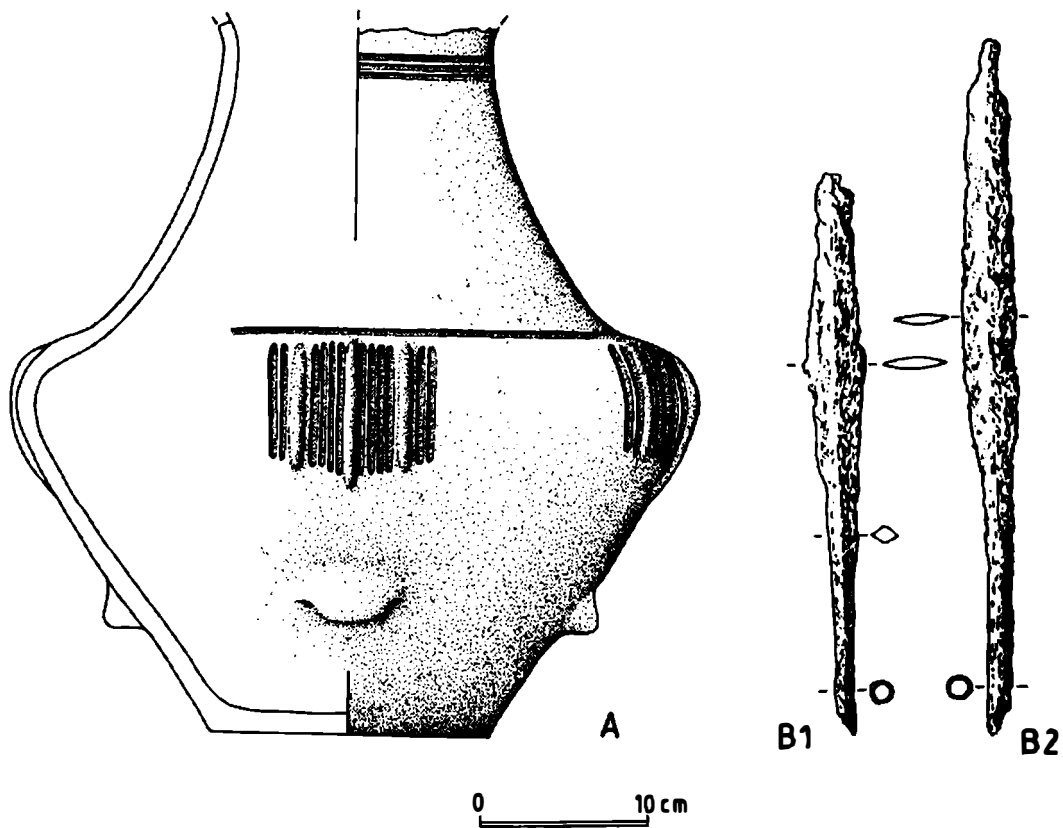
Настоящая статья посвящена некоторым старым находкам из Батош, уезд Муреш. Они происходят из погребения открытого около 1923 года, или несколько раньше, в винограднике „Neue Halde” и были переданы в Музей Брукенталь в гор. Сибиу. Точные условия находки неизвестны. Погребальный инвентарь состоит из керамического сосуда, двух наконечников копий и 60 бронзовых наконечников стрел. В 1995 г. в Музее Брукенталь удалось идентифицировать только сосуд и 37 наконечников стрел, остальные предметы не удалось идентифицировать, либо они были утеряны.

Сосуд не имеет точных параллелей на территории Румынии и не может быть использован для датировки комплекса. Два из наконечников копий В.Василиев считал свидетельством поздней датировки. 37 сохранившихся наконечников стрел (с двумя перьями, с тремя перьями и трехреберные) были сопоставлены с типологической эволюцией А.И.Мелюковой. Они датируют погребение 6 – 5 вв. до Р.Хр., как было уже показано в предыдущих частичных публикациях (Н.Власса и В.Василиев). Хотя серии из Батош невелики, они позволяют установить связь между хронологическими диапазонами и типологической эволюцией (fig. 2D). Присутствие определённых типов наконечников стрел в одном комплексе поднимает вопрос о их специализации, чётко определенном назначении.

Инвентарь погребения из Батош не позволяет четко установить этническую принадлежность погребённого (скифскую, фракийскую и т.д.). Всё же можно отметить, что позднегоальштатские погребения из Трансильвании, в отличие от группы Фериджиле-Бырсешти, не несут на себе столь сильных скифских отпечатков.

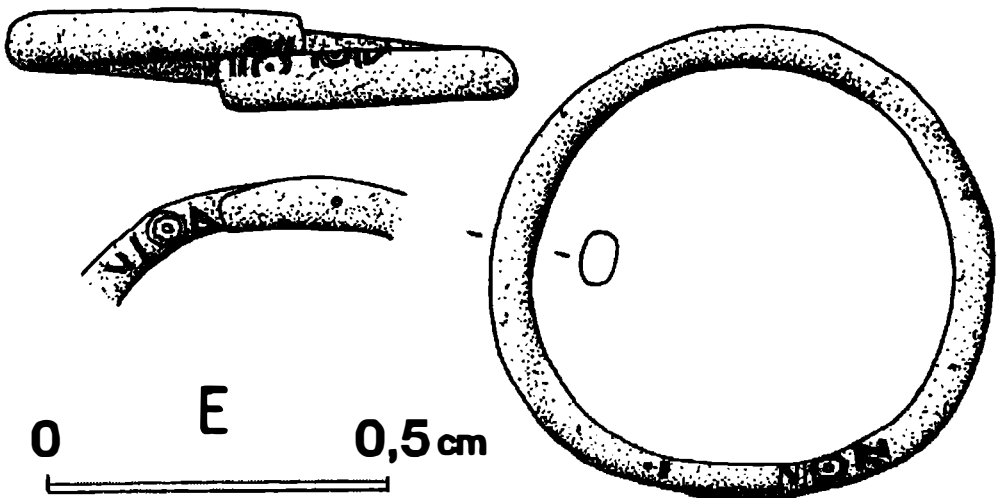
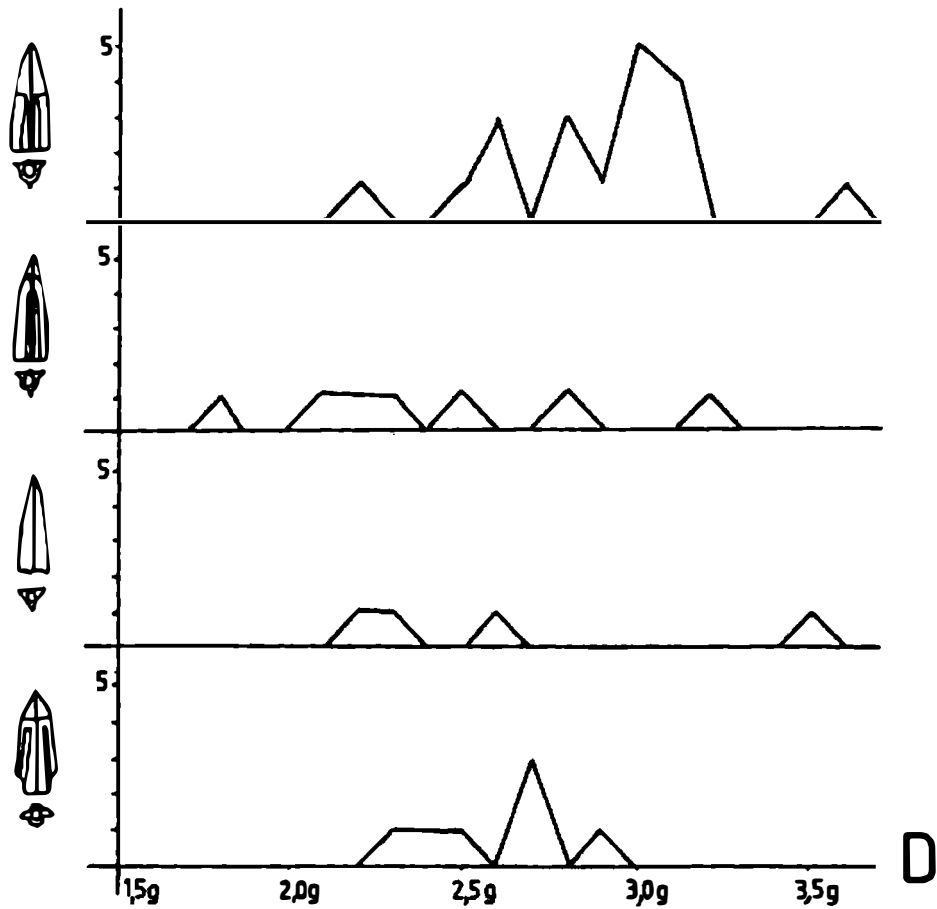
В 1894 г. в Батош был также найден бронзовый браслет, опубликованный В.Василиевым. Пользуясь случаем, следует уточнить, что орнамент на браслете не резной, как указывает В.Василиев, а пунктирный. Кроме того, необходимо дополнить, что орнаментальные круги заключены между короткими зигзагами.

Nicolaus Boroffka

Figura/Figure 1
Batoș

A - vas ceramic; D 1-2 - vârfuri de lance din fier; C 1-37 - vârfuri de săgeată din bronz.
A - pottery vessel; B 1-2 - iron lance-heads; C 1-37 - bronze arrow-heads.

Figura/Figure 2
Batos

D - distribuția greutății vârfurilor de săgeată; E - brățară de bronz.
D - weight-distribution of the arrow-heads; E - bronze bracelet.